

Marker Vindpark AS
c/o Scanergy AS
Maridalsveien 91
0461 OSLO

Vår dato: 01.12.2017
Vår ref.: 201701449-31
Arkiv: 617
Deres dato:
Deres ref.:

Saksbehandler:
Marthe Laureen Dahl Zimmer

Marker Vindpark AS – Godkjenning av detaljplan og miljø-, transport- og anleggsplan (MTA) for Høgås og Joarknatten vindkraftverk i Marker kommune, Østfold fylke

Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) viser til brev av 02.10.2017 med vedlagt detaljplan og miljø-, transport- og anleggsplan av 02.10.2017 for Høgås og Joarknatten vindkraftverk.

Saken er behandlet med hjemmel i vilkårene for detaljplan og miljø-, transport- og anleggsplan (MTA) gitt i konsesjon 14.02.2017, post 15 og post 13.

Bakgrunn

NVE gav den 20.12.2013 E.ON Wind Norway, Branch of E.ON Wind Norway konsesjon til å bygge og drive Høgås og Joarknatten vindkraftverk med tilhørende nettilknytning i Marker kommune. Det er gitt konsesjon for en installert effekt på inntil 90 MW. NVEs vedtak ble stadfestet etter klagebehandling i Olje- og energidepartementet 22.11.2016.

Anleggskonsesjonen har i ettertid blitt endret som følge av ny eier av prosjektet, Marker Vindpark AS, og reduksjon/justeringer av planområder og redusert installert effekt fra 90 MW til 75 MW. Endringene i prosjektet er som følge av klage fra Marker kommune på konsesjonsvedtaket av 20.12.2013, og for å tilpasse prosjektet til planlagt vindkraftutbygging på svensk side (Hån vindkraftverk). Gjeldende anleggskonsesjon for Høgås og Joarknatten vindkraftverk er av dato 14.02.2017. Tiltakshaver opplyser om at status for Hån vindkraftverk er at prosjektet er meddelt «Miljøtilstand», men er innklaget til Mark och miljödomstolen.

I henhold til konsesjonen skal det utarbeides MTA og detaljplan som skal godkjennes av NVE før anleggsstart. NVE mottok MTA og detaljplan for Høgås og Joarknatten vindkraftverk i brev av 02.10.2017. NVE har i tillegg mottatt en endringssøknad som omhandler ny adkomstvei til begge planområdene via Kjølen sportscenter, og ny plassering av transformatorstasjonen. Endringssøknaden er behandlet i eget vedtak av 01.12.2017. I MTA og detaljplan er den nye utbyggingsløsningen lagt til grunn.

E-post: nve@nve.no, Postboks 5091, Majorstuen, 0301 OSLO, Telefon: 09575, Internett: www.nve.no

Org.nr.: NO 970 205 039 MVA Bankkonto: 7694 05 08971

Hovedkontor
Middelthunsgate 29
Postboks 5091, Majorstuen
0301 OSLO

Region Midt-Norge
Vestre Rosten 81
7075 TILLER

Region Nord
Kongens gate 14-18
8514 NARVIK

Region Sør
Anton Jenssensgate 7
Postboks 2124
3103 TØNSBERG

Region Vest
Naustdalsvegen. 1B
6800 FØRDE

Region Øst
Vangsveien 73
Postboks 4223
2307 HAMAR

Vedtak – Detaljplan og miljø-, transport- og anleggsplan

Med hjemmel i konsesjonen datert 14.02.2017 post 15 og 13 godkjenner NVE fremlagte miljø-, transport- og anleggsplan av 02.10.2017 og detaljplan av 02.10.2017 for bygging av Høgås og Joarknatten vindkraftverk i Marker kommune.

Vårt vedtak forutsetter at fremlagte planer er i samsvar med vilkår og forutsetninger gitt i konsesjonen.

Vilkår for godkjenning av detaljplan og miljø-, transport- og anleggsplan:

- NVE skal orienteres om når anleggsarbeidet starter, ved viktige og/eller kritiske faser ved byggearbeidet og når anlegget blir satt i drift.
- Entreprenører skal gjøres kjent med MTA/detaljplan og dette vedtaket.
- Dersom virksomheten avdekker avvik som har medført, eller kan medføre betydelig skade på miljøet, skal dette umiddelbart rapporteres til NVE. Rapporteringen må også angi hvilke tiltak som er, eller vil bli iverksatt for å lukke avviket, hindre gjentakelser og avbøte mulige skader.
- Det skal fastsettes inngreps/marksikringssone som konsentrerer arealbruken mest mulig.
- Tiltakshaver skal sørge for at spesielt verdifulle naturområder ikke berøres av anleggsvirksomhet, inkludert det registrerte området ved Joarknatten.
- Tiltakshaver skal undersøke kjente hekkeplasser i planområdet for hubro, hønsehauk og lappugle før 1.05.2018. Resultatene av undersøkelsen og forslag til avbøtende tiltak skal forelegges NVE.
- Massehåndtering og arbeidet med revegetering skal gjøres slik at fremmede arter ikke introduseres til planområdet. Dersom svartlistede plantearter oppdages i anleggsområdet skal det iverksettes nødvendige tiltak for å hindre at frø eller uønskede plantematerialer spres til nye spiresteder.
- Tiltakshaver må avklare før anleggsstart om det er behov for deponi. Eventuell behov for mellomlagring av masser eller etablering av permanent deponi må avklares med NVE før anleggsstart.
- Det skal utarbeides en plan for istandsetting av kranoppstillingsplassene. Planen skal blant annet beskrive behovet for areal i forbindelse med drift og vedlikehold av anlegget. Planen skal godkjennes av NVE før anleggsarbeidene avsluttes.
- Tiltakshaver må utarbeide en plan for brann og sikkerhet før anleggsstart. Planen skal inneholde en beskrivelse av beredskapsrutiner i samarbeid med det lokale brannvesenet på begge sider av grensen.

NVE understreker at MTA-plan og detaljplan ikke skal fravikes uten NVEs godkjenning. Planene gjelder for bygging, drift og vedlikehold av anlegget. NVE kan stille ytterligere krav om detaljering av planene for hele eller deler av anlegget. Slike planer skal godkjennes av NVE.

NVE vil følge opp anlegget med tilsyn med hjemmel i energiloven kapittel 10.

Merknader til planene

MTA, detaljplanen og søknad om planendring ble sendt ut på høring til Marker kommune, Østfold fylkeskommune, Fylkesmannen i Østfold, Statens vegvesen region midt, og Marker orienteringslag den 03.10.2017. Samtidig ble planene og søknaden, i tråd med Espookkonvensjonen artikkel 3, sendt på høring til Naturvårdsverket, Länsstyrelsen i Värmlands Län og Årjäng kommune. NVE har mottatt 8 uttalelser til planene. Sammendrag av uttalelsene er i vedlegg 1. I dette vedtaket vurderes de forhold som NVE anser som beslutningsrelevante for saken.

I vedtak av 01.12.2017 har NVE meddelt endret konsesjon til Marker Vindpark AS for Høgås og Joarknatten vindkraftverk som innebærer ny adkomstvei til de to planområdene og ny plassering av felles transformatorstasjon. Ny adkomstvei til de to planområdene vil ta utgangspunkt i avkjørselen ved Kjølén sportssenter. Adkomstveien til Joarknatten vindkraftverk vil gå vestover langs FV 128 (gamle E18 - svenskeveien) før den svinger av og går videre nordover langs Brutjernveien. Adkomstveien til Høgås vindkraftverk vil gå sørover fra Kjølén sportssenter ca. 900 meter før den møter planområdet. Endringen av adkomstveiene er fremmet som følge av nyetablerte E18 og Statens vegvesen (SVV) sitt ønske om å unngå direkte avkjørsel til planområdene fra denne. Som følge av at adkomstveien til Joarknatten er endret er også transformatorstasjonen flyttet slik at den er samlokalisert med den nye adkomstveien. Spenningsnivået på høyspentsiden i transformatorstasjonen er også blitt endret fra 52 kV til 47 kV. I godkjenning av MTA og detaljplan har NVE lagt til grunn de nevnte endringene. For NVEs vurdering av de omsøkte endringene vises det til eget vedtak av 01.12.2017.

Tiltakshaver skriver i brev av 18.10.2017 at de skal bytte turbintype fra Siemens SWT 130 med navhøyde på 155 meter, til Vestas V136 med navhøyde på 142 meter. Bakgrunnen for at de velger å bytte turbintype er at Vestas V136 vil gi økt produksjon, bedre lønnsomhet og mindre støy. Tiltakshaver skriver at de to forskjellige turbintypene er funksjonelt og utseendemessig like. Rotordiameteren til Vestas er 136 meter mot Siemens som er 130 meter. Vestas vil ha 13 meter lavere navhøyde enn opprinnelig valgte turbintype. Totalhøyden for Vestas er 210 meter mot Siemens som er 220 meter. NVE ble orientert om denne endringen etter at planene ble lagt på høring. NVE mener likevel at endringen er så marginal at det ikke var nødvendig å ettersende brevet på høring. NVE har i behandling av MTA, detaljplan og planendringssøknaden lagt til grunn den nye turbintypen Vestas V136.

Tiltakshaver skriver at NVE vil motta en endringssøknad som omhandler nettilknytningen til de to vindkraftverkene i løpet av høsten. Endringer går ut på å kable den konsesjonsgitte kraftledningen fra transformatorstasjonen til vindkraftverket, og videre frem til Ørje transformatorstasjon. Kabelen vil ha en lengde på 5,7 km og vil føres frem langs fv. 128 (gamle E-18) og deretter langs gang- og sykkelvei frem til transformatorstasjonen i Ørje. Ytterligere beskrivelse av denne endringen kommer i egen søknad. Det skal også utarbeides en egen MTA for nettilknytningen.

NVEs vurderinger

Formålet med en MTA er å sikre at det tas miljø- og landskapshensyn under bygging og drift av anlegget. Vurderingene i planen skal baseres på miljøinformasjon som er kommet frem i konsesjonsprosessen. NVE mener at MTA-planen for Høgås og Joarknatten vindkraftverk fanger opp miljøutfordringene og legger til rette for miljømessige føringer for anleggsarbeidet.

Formålet med en detaljplan er å konkretisere utbyggingsplanen for vindkraftverket innenfor det konsesjonsgitte planområdet. Planen skal gi en teknisk beskrivelse av anleggene som skal bygges og ev. endringer sammenlignet med den utbyggingsplanen som ble lagt til grunn i konsesjonsprosessen. NVE mener at detaljplanen for Høgås og Joarknatten viser hvordan anlegget planlegges bygget og gir god

oversikt over endringer i arealbruken sammenlignet med utbyggingsplanen som ble lagt til grunn i konsesjonssøknaden/konsekvensutredningene.

NVE forutsetter at tiltakshaver følger beskrivelsen i MTA og detaljplan ved anleggsarbeidet, og vi mener det ikke er nødvendig å gjøre en vurdering av alle temaene som MTA beskriver. I dette kapitlet vil vi kun gjøre en vurdering av de temaene i MTA og detaljplan hvor det er ytterligere behov for avklaring med NVE.

Endelig utbyggingsløsning

Det fremgår i MTA at utbyggingsløsningen vil være 15 turbiner a 3,6 MW. 8 av turbinene er plassert innenfor planområdet til Joarknatten, og resterende 7 turbiner i planområdet til Høgås. Total installert effekt er 54 MW. Turbinene vil ha en rotordiameter på 136 meter og en navhøyde på 142 meter. Totalhøyde vil være på 210 meter. I Olje- og energidepartementet sin klagebehandling av konsesjonsvedtaket, er det blitt lagt til grunn en totalhøyde på 200 meter. NVE vurderer denne endringen til å være innenfor de rammene konsesjonsvedtaket bygger på, da virkningene av tiltaket som følge av endret totalhøyde ikke vil være vesentlige.

I anleggskonsesjonen står det under post 12 at det i *detaljplanen skal utarbeides en vurdering av en flytting av transformatorstasjonen for Høgås og Joarknatten vindkraftverk, slik at det unngås kraftledning over Brutjernene (...)*. Brutjernene er ifølge karttjenesten Naturbase er definert som viktige naturtyper. Tiltakshaver skriver at ny plassering av transformatorstasjonen tar utgangspunkt i at videre nettilknytning mot transformatorstasjonen i Ørje skal skje ved bruk av kabel langs adkomstveien og videre langs fv. 128. Søknad om kabel mellom transformatorstasjonen i vindkraftverket og Ørje transformatorstasjon vil bli søkt om i nær fremtid. Som følge av denne endringen anser NVE vilkåret som oppfylt.

Terrengbehandling og arealbruk

I MTA-planen er det utarbeidet et eget kapittel som omhandler terrengbehandling og istandsetting. Kapitlet tar for seg hovedprinsipper for veibygging og landskapstilpasning, og gir føringer for anleggsarbeidet. NVE mener en slik prinsipiell tilnærming er viktig for prosjekter som strekker seg over store områder der det er vanskelig å gå inn i detaljer. Basert på erfaringer fra tidligere prosjekter er NVEs vurdering at gode løsninger oppnås der målet defineres og ikke låses av detaljprosjektering i tidlig fase. NVE vurderer at kapitlet som omhandler terrenginngrep og istandsetting er et godt virkemiddel for å sikre god terrengutforming. NVE mener imidlertid at beskrivelsen av istandsetting kan formes mer ut fra hvordan terrenget er i planområdet. Terrenget i planområdet er kupert med tett granblandingsskog, kombinert med en del tørre koller med fururøsslyng og lavskog. I planområdene er det også en del hogstfelt som følge av aktiv skogdrift som setter et tydelig preg på området. Etter NVEs vurdering setter skogdriften et tydelig preg på områdene. Likevel mener NVE det er viktig at tiltakshaver etterstreber å minimere terrenginngrepene knyttet til utbygging av vindkraftverkene. Det er også en del tiltak som kan gjøres slik at sideterreng langs veier og plasser i størst mulig grad tilpasses de stedlige omgivelsene. Det skal tilstrebes en naturlig overflate som gjenspeiler tilstøtende terreng. For å myke opp sideprofilen bør det så langt det er mulig settes igjen enkelttrær eller tregrupper nær veilinjen. Disse bør merkes før arbeidene starter. Tiltakshaver skal unngå unødvendig skogrydding.

Det fremgår av planene at det vil etableres kranoppstillingsområde ved hver turbin på ca. 1500 – 2000 m². Under befaringen av planområdene den 24.10.2017 opplyste tiltakshaver at kranoppstillingsplassen ved turbin 5 skal endres slik at den vil ligge langs internveien, noe NVE mener er en god løsning for å samle terrenginngrepene. NVE konstaterer at kranoppstillingsplasser er beskrevet som permanent arealbruk i MTA. Etter NVEs vurdering vil det være behov for store arealer i forbindelse med

installasjon av vindturbinene. Omfanget av areal avhenger av vinturbinstørrelse og installasjonsteknikk og metode. Kranoppstillingsplassene representerer store terrenginngrep ved utbygging av vindkraftverk, og NVE forutsetter at tiltakshaver i utformingen av hver kranoppstillingsplass har fokus på god terrengtilpasning. NVE forutsetter at anleggsarbeidene planlegges og gjennomføres slik at varige sår i terrenget minimaliseres, og at areal til oppstillingsplassene reduseres i den grad det er mulig. NVE forutsetter at oppstillingsplassene så langt det er mulig tilbakeføres og istandsettes etter anleggsfasen er ferdig. I forbindelse med utbygging av Raskiftet vindkraftverk i Trysil kommune er det foreslått at hele eller deler oppstillingsplassene skal påføres et tynt sjikt humusholdig masse for å sikre revegetering samtidig som terrengets bæreevne opprettholdes. NVE mener dette tiltaket også kan være aktuelt i Marker-prosjektene. NVE vil sette vilkår om at det utarbeides en plan for istandsetting av kranoppstillingsplasser for å redusere permanent arealbruk og etablere vegetasjon hvor det er mulig. Planen skal blant annet beskrive behovet for opparbeidet areal i forbindelse med drift og vedlikehold av anlegget. Planen skal godkjennes av NVE før anleggsarbeidene avsluttes.

I anleggskonsesjonen punkt 10. står det at «*Veien til Høgås vindkraftverk skal bare utvides i østlig retning i området Gørtjern/Sørtjern, om dette er teknisk/økonomisk mulig*». Vilkåret er satt på bakgrunn av hensynet til de verdifulle naturområdene rundt Stormosen. Som følge av at ny adkomstvei legges nord for planområdet ved Kjølén sportssenter, bortfaller dette vilkåret. Tiltakshaver planlegger likevel å legge kabel inn til vindkraftverket langs nevnte eksisterende skogsvei. Siste del av dette strekket vil i tillegg gå utenom eksisterende skogsvei frem til turbin nr. 11. NVE forutsetter at fremføringen av kablet gjennomføres skånsomt og at terrengbehandlingen og istandsettingen av dette strekket utføres i henhold til de overordnede prinsippene i MTA for vindkraftverket og det som står i dette vedtaket.

NVE forutsetter at prinsippene som er satt i MTA og det som står i dette vedtaket følges under anleggsarbeidet. Entreprenører skal gjøres kjent med MTA-planen og godkjenningsvedtaket.

Deponi og masseuttak

Fylkesmannen savner mer detaljert informasjon om hva slags inngrep og terrengutfyllinger som er nødvendig for å etablere begge adkomstveier. Fylkeskommunen skriver at et behov for deponiplass må avklares så tidlig som mulig, og det bør foreligge en plan for god håndtering av masser før anleggsarbeidet starter. Planen må også omfatte arealer for mellomlager av masser og komponenter samt krav om istandsetting av disse. Ideelt sett mener fylkeskommunen at dette burde være en del av MTA.

Det fremgår i MTA at det ikke skal etableres nye massetak i området. Tiltakshaver vil inngå avtale med eier av eksisterende steinbrudd i nærheten av Joarknatten vindkraftverk. Videre skriver tiltakshaver at masser vil deponeres i veilinjen. Eventuell deponiplass for overskuddsmasser som ikke kan deponeres i veilinjen vil bli avklart i samarbeid med Marker kommune, grunneiere og entreprenør. NVE forutsetter at behov for en deponiplass avklares så tidlig som mulig slik fylkeskommunen skriver. Behov for deponi eller mellomlagring av masser skal også avklares med NVE før anleggsstart. Utover dette mener NVE at temaet er tilstrekkelig beskrevet i MTA.

Drikkevann

Fylkeskommunen påpeker at tiltakshaver må i tillegg til overordnede prinsipper ift ivaretagelse av drikkevann, ta hensyn til vannmiljøet og de miljømålene som er fastsatt til vannforekomstene. Det må vurderes etter vannforskriften §12, om tiltaket kan føre til forringelse av miljøtilstanden i vann. Motvindkraft mener faren for tungmetaller i drikkevannet bør utredes grundigere ref. kapittel om drikkevann i MTA, punkt 7.1.1 om aktuelle utfordringer.

NVE konstaterer at tiltakshaver har i utarbeidelse av MTA vært i samråd med Mattilsynet og avtalt at det skal utarbeides en ROS-analyse for drikkevann i planområdet. NVE forutsetter at nevnte forhold i

uttalelsene og det som er nevnt i kapittel om drikkevann i MTA tas med i denne analysen. Videre vises det til NVEs vurdering om naturmangfold når det gjelder tiltakets virkninger for vannmiljøet mtp biologisk mangfold.

Naturmangfold

I konsesjonsvedtaket under kapittel om tiltakets virkninger for fugl har NVE vurdert følgende: «*Dersom det gis konsesjon vil NVE stille krav om at hensynet til eventuelle hekkelokaliteter skal ivaretas i en miljø-, transport- og anleggsplan for tiltakene*». Videre står det i Olje- og energidepartementet sitt vedtak av 22.11.2016, under kapittel om naturmangfold at de *forutsetter at MTA-planen (...) tar hensyn til eventuelle verdifulle naturtyper og truede arter knyttet til vassdragssystemet Brutjerna (...)*. I anleggskonsesjonen under post 15 om MTA står det at «*Planen skal inneholde en beskrivelse av hvordan landskaps- og miljøforhold skal ivaretas i anleggs og driftsperioden, herunder (...) fuglearter*». Det fremgår av MTA, med bakgrunn i utredningsarbeidet som ble gjort i forbindelse med konsesjonsbehandlingen, at hubro (EN), hønsehauk (NT), trelerke (VU) og lappugle (VU) kan ha hekkel plasser innenfor planområdene. Tiltakshaver skriver at dersom det eksisterer hekkel plasser innenfor planområdene vil de etablere avbøtende tiltak, som for eksempel buffersoner hvor det ikke vil drives med graving og sprengningsarbeid i hekkel perioden. NVE vil sette vilkår om at tiltakshaver skal undersøke kjente hekkel områder for hubro, hønsehauk og lappugle innenfor planområdene innen 01.05.2018. Etter NVEs vurdering vil undersøkelse av hekkel områder for arten trelerke i praksis ikke være mulig, og vi vil derfor ikke sette vilkår om undersøkelse for denne arten. NVE understreker at undersøkelsene skal gjennomføres før anleggsarbeidet tar seg opp tidlig sommeren 2018, og at det da ville kunne tas hensyn til eventuelle hekkel områder i det videre anleggsarbeidet. Resultatene av undersøkelsen og forslag til avbøtende tiltak skal forelegges NVE. Tiltakshaver kan gå i gang med anleggsarbeid før 01.05.2018, da terrenginngrep i forbindelse med veifremføring i stor grad følger eksisterende veier i området.

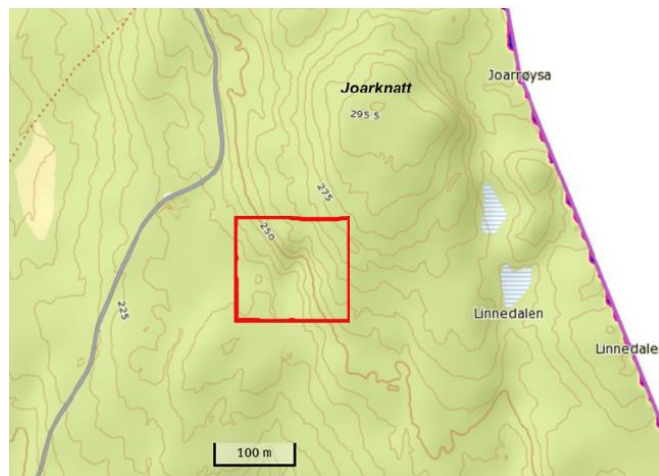
Angående virkninger for hubro legger NVE til grunn at det er forstyrrelse av hekkel lokaliteter og risiko for elektrokusjon ved kraftledninger med spenning på under 66 kV som er de viktigste virkningene ved etablering av vindkraftverk. I konsesjonsgitt løsning var det opprinnelig tenkt at nettilknytningen skulle være en 22 kV kraftledning tett ved et av områdene hvor det er et potensial for at arten hekker.

Tiltakshaver skriver imidlertid at de skal søke om å kable denne kraftledningen helt inn til transformatorstasjonen i Ørje, noe som vil redusere virkningene for hubro i området. Det fremgår i MTA at Allerudshøgda er et område som er vurdert til å inneha de kvalitetene som kan tilfredsstille hubroens krav til hekkel plass. Området ble ikke befart i forbindelse med konsekvensutredningen. Den 24.10.2017 befarte NVE planområdene og tiltakshaver kunne opplyse om at det er tatt ut mye skog ved Allerudshøgda. Etter NVEs vurdering har mest sannsynlig hogsten i området påvirket hubroen pga. forstyrrelser ved ev. hekkel lokaliteter.

NVE vil påpeke at det er viktig at det tas særlig hensyn til hydrologien i området, at den endres i minst mulig grad av hensyn til biotopene i området. Fylkesmannen har mottatt informasjon om at det kan være krepss mellom Butjern og nordre Brutjern i tillegg til at det finnes ørret i begge vannene. De mener det er utfordrende at det legges opp til ytterligere anleggstrafikk i tillegg til at det må utføres utbedringer av den eksisterende Brutjernveien. Det er viktig å unngå tilslamming, utslipp av spisse finpartikler som kan skade gjeller eller annen forurensing av vann og bekkesystemer. Fylkesmannen nevner også at det mangler en redegjørelse for fundamentene til turbinene som mest sannsynlig vil være «fjellforankret» og hvordan boreslam eller annet er tenkt håndtert. Videre skriver de at Brutjernområdene er unikt med tanke på alle øyenstikkerartene som finnes der, og at Statens Vegvesen har unngått tjernene ved fremføring av ny E18 for å unngå økt saltinnhold i vannene, og økt trafikk som vil skade insekter i området.

Det fremgår i MTA at Brutjernveien som skal nyttes til adkomstvei til Joarknatten allerede er i god stand som følge av at veien er brukt til tung anleggstrafikk/masstransport ifm masseuttaket ved Butjernet. Det vil kun være nødvendig med mindre utbedringer. Tiltakshaver skriver også at eventuelle utvidelser ikke vil komme i konflikt med kantvegetasjon til de to tjernene. Etter NVEs vurdering er avstanden mellom adkomstveien og vannene såpass stor at risikoen for at eventuelle utvidelser vil påvirke vannkvaliteten er liten. NVE forutsetter at eventuelle utbedringer gjøres der hvor det ikke vil komme i konflikt med tjernene og tilhørende bekker langs veien, og at arbeidet utføres med forsiktighet slik at en unngår tilslamming eller utslipp av finpartikler slik Fylkesmannen skriver. Videre legger NVE til grunn at prosjektet er betydelig redusert sammenlignet med konsesjonsgitte planløsningen og både planområdene og adkomstveien til Høgås er trukket lengre vekk fra Brutjernområdene, Gørrtjern/Sørtjern og Stormosen. Etter NVEs vurdering vil dette redusere tiltakets virkninger for naturmangfoldet sammenlignet med det som ble lagt til grunn i konsesjonsbehandlingen.

Fylkesmannen mener at lokaliteter med verdifulle naturverdier bør vurderes skjermet med anleggsgjerde eller markering i terrenget for å unngå uplanlagte og uønskede hendelser i disse. Fylkesmannen viser til mottatt informasjon fra biolog Spikkeland om et spesielt verdifullt område/dalsøkk ca. 300 meter sørvest for toppen Joarknatten. NVEs erfaring med hvordan utbyggingsprosjekter hensyntar spesielt verdifulle naturområder, slik som gammelskog-områdene i planområdet til Høgås, er at disse områdene plottes inn GPS-systemet til anleggsmaskinene som utfører arbeidet. En slik digital skjerming av områdene har etter vår erfaring fungert godt. NVE vil sette vilkår om at tiltakshaver skal sørge for at spesielt verdifulle naturområde ikke berøres av anleggsvirksomhet, inkludert det registrerte område ved Joarknatten.

*Bilde av området nær Joarknatten som inneholder krevende plantearter, og som bør sikres mot inngrep.
Hentet fra Fylkesmannen sin uttalelse.*

Marker kommune skriver i sin uttalelse til planene at kommunen har stor fokus på bekjempelse av uønskede arter. For å unngå spredning av disse artene mener kommunen at det må tas tilstrekkelig hensyn til rengjøring av maskiner og utsyr ved flytting. NVE er enig med Marker kommune og vil sette vilkår om at tiltakshaver må iverksettes nødvendige tiltak for å hindre at frø eller uønskede plantemateriale spres til nye spiresteder dersom svartelistede plantearter oppdages i anleggsområdet.

Vurderinger etter naturmangfoldloven kapittel II

NVE konstaterer at de miljørettslige prinsippene i naturmangfoldloven §§ 8-12 er vurdert i konsesjonsbehandlingen og konsesjonsvedtak av 20.12.2013. Etter den tid har prosjektet blitt betydelig redusert i form av mindre planområdet og færre turbiner og tiltaket vil ikke berøre naturmangfoldet utover det som ble lagt til grunn i konsesjonsbehandlingen. Det er derfor ikke gjort nye vurderinger etter naturmangfoldloven kapittel II i dette vedtaket.

Støy

Motvindkraft mener temakartene for støy er lite lesbare pga. for liten målestokk. De vil vite hvor mange hus som ligger innenfor grønn sone og hvor mange personer som bor her. De stiller også spørsmål til om utfallet i støyberegningen hadde blitt annerledes hvis en annen metode for støyberegning hadde blitt brukt, eks Nord2000 som konsulenten har valgt å ikke bruke. For at støyvirkningstemaet skal være tilstrekkelig utredet mener Motvindkraft at det må lages nye detaljerte støysonekart med de beregninger som er gjort sammen med kompletterende beregninger etter Nord2000.

NVE har i epost av 13.11.2017 bedt om nye støykart som tydeligere viser bygningene innenfor de ulike støysonene. NVE mottok den 15.11.2017 nye kart fra tiltakshaver. De nye kartene har vært grunnlag for NVEs vurdering av de endrede støyvirkningene som følge av ny planløsning sammenlignet med det som ble konsesjonsgitt den 20.10.2013. Etter NVEs vurdering er den støyutredningen som er gjennomført tilstrekkelig for å kunne vurdere virkningene av støy fra vindkraftverket.

Fylkesmannen mener at vurderingen av om et bygg har støyfølsom bruk eller ikke må sees i sammenheng med informasjon fra kommunen/matrikkelen. Det vises til et eksempel der ett av de 10 bygningene som vil få støynivå over anbefalt grenseverdi, i kommunens matrikkel er registrert som bygningstype 161 (hytte, sommerhus og lignende fritidsbygg). Dette er av tiltakshaver ikke vurdert til å ha støyfølsom bruk. Fylkesmannen mener det er irrelevant hvorvidt tiltakshaver og grunneier er enige om at bygningene ikke har støyfølsom bruk, og at man ved privatrettslige avtaler ikke kan se bort fra offentlige føringer. Fylkesmannen mener at enten må vindkraftprosjektet tilpasses eksisterende støyfølsom bebyggelse eller så må den støyfølsomme bebyggelsen fjernes, under forutsetning av at privatrettslige forhold er avklart og nødvendig tillatelse til riving kan gis.

Fylkeskommunen er skeptiske til at tiltakshaver inngår avtaler med grunneiere som skal kompensere for støyvirkninger for bygg med støyfølsom bruk. De påpeker at disse byggene vil være fritt omsettelige, og at minnelige avtaler i prinsippet ikke løser støyutfordringen. De ber på dette grunnlag om at det gjøres en vurdering om dette er godt nok iht. kravene satt i støyforskriften.

NVE konstaterer at 10 bygninger kan få støy over retningslinjens grenseverdi på L_{den} 45 dBA. Disse byggene er av tiltakshaver vurdert til å ikke ha støyfølsom bruk. Marker Vindpark AS skriver i MTA at alle de aktuelle byggene eies av grunneiere i prosjektet, som tiltakshaver har inngått grunneieravtale med. I kommentar til høringsuttalelsene skriver tiltakshaver at det er gjort en konkret vurdering av bygget som er registrert som bygningstype 161, jf Fylkesmannen uttalelse. Eier av dette bygget har bekreftet at bygningen ikke er i bruk eller på annen måte innehar fasiliteter som gir mulighet til varig eller permanent opphold. Tiltakshaver opplyser videre at det i avtalene som er inngått med eiere av berørte bygg står at: *«Eier plikter å avstå fra å søke om tillatelse i henhold til Plan- og bygningsloven om å føre opp ny eller utvide eksisterende Bygning, eller på annen måte foreta bruksendring som medfører at Bygningen benyttes til støyfølsom eller skyggefølsom bruk».*

NVE konstaterer at det er satt vilkår for konsesjonen at støynivået ved bygg med støyfølsom bruk ikke skal overstige L_{den} 45 dBA, så fremt det ikke foreligger «annet grunnlag». Det vises her til pkt. 4.6 i OEDs klagevedtak for vindkraftverk i Marker kommune av 31.01.2017. NVE vurderer inngåelse av

privatrettslige avtaler som «annet grunnlag» i denne saken. NVE legger til grunn at konsesjonens støyvilkår er oppfylt gjennom inngåelse av privatrettslige avtaler, slik Marker Vindpark AS har gjort med eiere av berørt bebyggelse.

Hinderbelysning

Fylkeskommunen viser til tidligere uttalelser der de ønsker at vindturbinene lyssettes med sensorstyrt hinderbelysning, med så lav lysintensitet slik at lysforurensingen ovenfor vernet vassdrag og kulturmiljø blir så minimal som mulig. Området ligger få kilometer fra, og i synsranden til Haldenkanalen. Haldenkanalen skal innen 2020 bli fredet, og anlegget er vurdert til å ha nasjonal verdi som representant for våre nasjonale industrihistorie. Motvindkraft mener det må stå i MTA-planen at det skal benyttes hinderbelysning som aktiveres av luftfartøy (passiv lysmerking). Motvindkraft reagerer på Forsvaret sine krav til merking av turbiner ref. MTA kapittel 8.4 og mener dette vil føre til en enorm lysforurensing. Motvindkraft har fått bekreftelse fra kommunen at tiltakshaver har inngått avtale med kommunen om at det skal benyttes *hinderlys som aktiveres av luftfartøy til merking av turbiner iht forskrift om rapportering, registrering og merking av luftfartshinder*. Det vises også til konsesjonsvilkår 19 hvor det står at «NVE kan kreve tredjeparts verifikasjon av Forsvarets krav». Marker kommune oppfatter ikke at uttalelsene fra luftforsvaret er et hinder for sensorstyrt lysmerking, men ønsker at tiltakshaver bekrefter dette i planen.

I anleggskonsesjonen under vilkår 19 om forsvarets interesser står det at «*Nødvendige tiltak skal dokumenteres og forelegges NVE innen anleggsstart*». NVE er kjent med at det er en pågående dialog mellom tiltakshaver, luftforsvaret og luftfartstilsynet. NVE vil avvente med en vurdering av dette temaet til tiltakshaver har forelagt NVE resultatet av den pågående dialogen mellom partene.

Brann og sikkerhet

Motvindkraft mener MTA-planen bør inneholde en beskrivelse av hvordan brann og sikkerhet skal ivaretas i anleggs- og driftsperioden, og viser til vilkår nr. 15 om MTA i anleggskonsesjonen. Videre vises det til vilkår nr. 24 i anleggskonsesjonen og at MTA-planen mangler en vurdering av planområdets lynintensitet og hvordan vindkraftverket er beskyttet mot lynskader. Dette mener de bør sees i sammenheng med punktet over.

NVE er enig med Motvindkraft at prosjektet bør ha en plan for hvordan brann og sikkerhet skal ivaretas i anleggs- og driftsperioden, spesielt mtp at vindkraftverket er lokalisert i et område med delvis tett skog. Når det gjelder vurdering av planområdets lynintensitet og vindturbiners beskyttelse mot lynintensitet konstaterer NVE at vindturbiner er utstyrt med et lynavledersystem og sikkerhetssystemer som overvåker oljer, generatorer og hydraulikk, samtidig som det skal hindre at deler faller av ved eventuell brann. NVE vil sette vilkår om at tiltakshaver må utarbeide en plan for brann og sikkerhet før anleggsstart. Planen skal inneholde en beskrivelse av beredskapsrutiner i samarbeid med det lokale brannvesenet på begge sider av grensen.

Vilkår om organisert idrett

Det står i anleggskonsesjonen under post 16. at «*Det skal utarbeides en plan for avbøtende tiltak for ø-løp i Høgåsområdet. Planen skal godkjennes av NVE før anleggsarbeider kan startes*». Tiltakshaver har i e-post av 23.11.2017 opplyst NVE om at de har inngått en avtale med Marker orienteringslag om avbøtende tiltak og plan for orienteringslaget. NVE legger dette til grunn og anser at vilkåret er hensyntatt.

Annet

For anlegg for produksjon av elektrisk energi med konsesjon etter energiloven, gjelder ikke krav om utarbeidet reguleringsplan, jf. plan- og bygningsloven § 12-1 tredje ledd, men anlegget må avklares mot kommuneplanens arealdel og eventuelle reguleringsplaner før anleggsarbeidet kan igangsettes. Slik avklaring kan enten skje gjennom planendring, ved at tiltakshaver søker om dispensasjon eller ved at Olje- og energidepartementet bestemmer at konsesjonen etter energiloven skal ha virkning som statlig arealplan. Byggesaksbestemmelsene i plan- og bygningsloven gjelder i det vesentligste ikke for tiltak etter energiloven, jf. byggesaksforskriften § 4-3 første ledd bokstav c. Bestemmelsene i plan- og bygningsloven om tekniske krav (§ 29-5) og krav til produkter (§ 29-7) med tilhørende deler av byggt teknisk forskrift (TEK10) gjelder så langt de passer for tiltak med konsesjon etter energiloven.

Når anlegget er ferdig bygget, skal konsesjonæren sørge for at kommunen får tilsendt nødvendige opplysninger om tiltakets plassering, slik at det offentlig kartverket kan ajourføres, jf. byggesaksforskriften § 4-3 siste ledd og plan- og bygningsloven kapittel 2 om krav om kartgrunnlag og stedfestet informasjon.

NVE gjør oppmerksom på at tiltakshaver må sørge for å skaffe seg nødvendige privatrettslige rettigheter før anleggsarbeidene starter.

Vi ber tiltakshaver underrette grunneiere og rettighetshavere om dette vedtaket. Underretningen skal etter forvaltningsloven gi opplysninger bl.a. om klageadgang, klagefrist og retten til å se sakens dokumenter. Kopi av vedtaket skal følge underretningen. Kopi av underretningen skal sendes NVE.

NVE forutsetter at tiltakshaver varsler naboer iht. retningslinje for behandling av støy i arealplanleggingen (T-1442/2012).

Klageadgang

Denne avgjørelsen kan påklages til Olje- og energidepartementet av parter i saken og andre med rettslig klageinteresse innen 3 uker fra det tidspunkt denne underretningen er kommet frem, jf. forvaltningsloven kapittel VI. En eventuell klage skal begrunnes skriftlig, stiles Olje- og energidepartementet og sendes til NVE. Vi foretrekker elektronisk oversendelse til nve@nve.no.

Med hilsen

Ingunn Åsgard Bendiksen
avdelingsdirektør

Øyvind Leirset
seksjonssjef

Dokumentet sendes uten underskrift. Det er godkjent i henhold til interne rutiner.

Vedlegg:

Kopi til:

Bjørn Borgund
Fylkesmannen i Østfold
Länsstyrelsen Värmland
Marker kommune
Naturvårdsverket
Scanergy AS
Scanergy AS v/Tor Arne Pedersen
Statens vegvesen - region øst
Østfold fylkeskommune
Årjäng kommune

Vedlegg 1. Sammendrag av høringsuttalelser

Marker kommune har i brev av 25.10.2017 følgende kommentarer til MTA- og detaljplanen:

- *Deponering av overskuddsmasser skal avklare underveis. Hvis det bli krav om deponi på godkjent plass, er deler av Holo massetak regulert som deponi.*
- *Midlertidige tiltak må ikke vær i konflikt med «sårbare områder» som naturmiljøer, rødlistede arter eller kulturminner. Generelt må hensynet til biologisk mangfold, slik det fremgår av høringsinnspill fra Motvindkraft og Fylkesmannen vies nødvendig oppmerksomhet.*
- *Støyende arbeid nær bebyggelse skal ikke foregå i et gitt tidspunkt av døgnet. Tidsangivelse i plan oppfattes som skrivefeil. Det er ikke sagt noe om arbeider på søndager og helligdager, som bør kunne være stille tidspunkt.*
- *Marker kommune har fokus på bekjempelse av uønskede arter. I forhold til fare for spredning av disse artene må det tas tilstrekkelig hensyn knyttet til rengjøring av maskiner og utstyr ved flytting.*
- *Marker kommune oppfatter ikke at uttalelsene fra luftforsvaret er til hinder for sensorstyrt lysmerking, men ønsker dette bekreftet i planen.*
- *Kommunens synspunkter i forhold til bygningers påvirkning av lyd og skyggekast ble i hovedsak avklart på møtet.*

Videre skriver kommunen at de har tidlig i fasen blitt involvert i arbeidet med planene ved at administrasjonen har hatt flere møter med Rambøll som har utarbeidet planene på vegne av tiltakshaver. Kommunen har ingen kommentar til planendringssøknaden da de mener endringene representerer en forbedring av prosjektet.

Ärjängs kommune skriver i brev av 01.11.2017 at de med forutsetning at anleggsfasen og drift av vindkraftverkene ikke medfører noen negative virkninger i form av støy og skyggekast av eiendommer i Ärjängs kommune og at hensyn til naturlivet, blant annet fugler og flaggermus ivaretas, ikke har noen kommentarer til planene.

Länsstyrelsen Värmland Län skriver i brev av 24.10.2017 at de står fast ved at utbyggingen av vindkraftverkene vil medføre negative visuelle virkninger på kulturminner og naturmiljøet i og ved DANO-området. Länsstyrelsen mener de visuelle virkningene vil redusere menneskers mulighet til å forstå og oppleve kulturlandskapets dimensjoner i det som i dag oppleves som et uberørt villmarksområde.

Fylkesmannen i Østfold skriver i brev av 23.10.2017 påpeker at det er manglende kunnskap om biologisk mangfold i planområdene, noe de også påpekte i konsesjonsprosessen. Det er viktig at det tas særlig hensyn til hydrologien i området, at den endres i minst mulig grad av hensyn til biotopene i området. Fylkesmannen har mottatt informasjon om at det kan være kreps mellom Butjern og nordre Brutjern, og ørret finnes i begge vannene, og mener det er utfordrende at det legges opp til ytterligere anleggstrafikk i tillegg til at det må utføres utbedringer av den eksisterende veien. Det er viktig å unngå tilslamming, utslipp av spisse finpartikler som kan skade gjeller eller annen forurensing av vann og bekkesystemer. Fylkesmannen nevner også at det mangler en redegjørelse for fundamentene til turbinene som mest sannsynlig vil være «fjellforankret» og hvordan boreslam eller annet er tenkt håndtert. Videre skriver de at Brutjernområdene er unikt med tanke på alle øyenstikkerartene som finnes der, og at Statens Vegvesen har unngått tjernene ved fremføring av ny E18 for å unngå økt saltinnhold i vannene.

Fylkesmannen mener det kan sees på som positivt at ny adkomstvei til Høgås legges utenfor området ved Gørrtjern/Sørtjern og Stormosen, men med forutsetning om skånsomt terrengarbeid med utvidelse i østlig retning kunne konsesjonsgitte alternativ likevel være mest gunstig totalt sett da det likevel må utføres gravearbeid langs veien i forbindelse med fremføring av jordkabel. Fylkesmannen savner mer detaljert informasjon om hva slags inngrep og terrengutfyllinger som er nødvendig for å etablere begge adkomstveier, og hva slags massebalanse det vil bli i prosjektet. Videre skrives det at ny plassering av transformatorstasjonen kan være mer konfliktfull enn opprinnelig plassering mtp naturverdier og vannets løp i området.

Fylkesmannen mener at lokalitetene med naturverdier bør vurderes skjermet med anleggsgjerde eller markering i terrenget for å unngå uplanlagte og uønskede hendelser i disse. Det vises til mottatt informasjon fra biolog Spikkeland om et spesielt verdifullt område/dalsøkk ca. 300 meter sørvest for toppen Joarknatten som også bør sikres mot inngrep.

Fylkesmannen mener at en vurdering av støyfølsom bruk må sees i sammenheng med innhentet informasjon fra kommunen/matrikkelen. Det vises til et eksempel der et av de 10 byggene som vil få et støynivå over anbefalt grenseverdi og som er vurdert med ikke støyfølsom bruk, er i matrikkelen er registrert som bygningstype 161 (hytte, sommerhus og lignende fritidsbygg). Fylkesmannen mener det er irrelevant for vurdering av konsesjonsvilkåret hvorvidt tiltakshaver og grunneier er enige om at bygningene ikke er støyfølsomme. Man kan ikke ved privatrettslige avtaler se bort fra offentlige føringer. Fylkesmannen mener at enten må vindkraftprosjektet tilpasses eksisterende støyfølsom bebyggelse eller så må den støyfølsomme bebyggelsen fjernes, under forutsetning av at privatrettslige forhold er avklart og nødvendig tillatelse til riving kan gis.

Fylkesmannen savner en redegjørelse fra NVE om hvor store endringer som kan gjøres uten at det kreves vanlig høring av søknaden. Fylkesmannen mener endringene innebærer til dels store inngrep i naturen som ikke er vurdert gjennom tidligere saksbehandling. Fylkesmannen mener detaljplankartene er for lite detaljerte som gjør at det er vanskelig å uttale seg til den planlagte arealbruken i prosjektet.

Østfold fylkeskommune skriver i brev av 24.10.2017 at det er utfordrende å få oversikt over de faktiske virkningene av de planendringene som er omsøkt da oversendt materiale er lite detaljert og målestokken i liten grad egnet til detaljplanlegging. Det vises til Fylkesmannen sin vurdering av naturhensyn og ber om at disse blir lyttet til. De mener videre at NVE må vurdere om det skal stilles krav om rekkefølge for gjennomføring av avbøtende tiltak. Fylkeskommunen skriver at ny plassering av transformatorstasjon ligger innenfor et område som er definert som viktig naturtype i Naturbasen. Fylkesmannen mener kartgrunnlaget er så grovt at det er vanskelig å ta stilling til om transformatorstasjonen kommer i direkte konflikt med noen av de registrerte rødlisteartene i området. Fylkeskommunen skriver at det er behov for deponiplass må avklare så tidlig som mulig. Masser bør søkes nyttes som ressurs, og det bør foreligge en plan for god håndtering av masser før anleggsarbeidet starter. Planen må også omfatte arealer for mellomlager av masser og komponenter samt krav om istandsetting av disse. Ideelt sett burde dette være en del av MTA. Fylkeskommunen påpeker at tiltakshaver må i tillegg til overordnede prinsipper ift ivaretagelse av drikkevann, ta hensyn til vannmiljøet og de miljømålene som er fastsatt til vannforekomstene. Det må vurderes etter vannforskriften §12, om tiltaket kan føre til forringelse av miljøtilstanden i vann.

Fylkeskommunen er skeptiske til fremgangsmåten med at tiltakshaver inngår avtaler med grunneiere som skal kompensere for støyvirkninger for bygg med støyfølsom bruk. De ønsker at det gjøres en vurdering om dette er godt nok iht kravene satt i støyforskriften. Slik fylkeskommunen ser det vil det være en «tålt ulempe», men de støyfølsomme bygningene dette gjelder vil være fritt omsettelige, og en minnelig avtale har i prinsippet ikke løst støyutfordringen.

Fylkeskommunen viser til tidligere uttalelser der de ønsker at vindturbinene lysesettes med sensorstyrt hinderbelysning, med så lav lysintensitet slik at lysforurensingen ovenfor vernet vassdrag og kulturmiljø blir så minimal som mulig. Området ligger få kilometer fra, og i synsranden til Haldenkanalen. Haldenkanalen skal innen 2020 bli fredet, og anlegget er vurdert til å ha nasjonal verdi som representant for våre nasjonale industrihistorie.

Statens vegvesen (SVV) skriver i brev av 23.10.2017 at de har samarbeidet med tiltakshaver om de nye veiløsningene som MTA skisserer. SVV har gitt vedtak på både utvidet bruk av avkjørsel og gravetillatelse etter vegloven. SVV påpeker at langs fylkesvei 128 (Svenskeveien) gjelder det 50 meters byggegrense fra midten av vegen. Siden det kun er en grov plassering av transformatorstasjonen i detaljplankartet ønsker SVV at dette redegjøres for i videre planarbeid.

Motvindkraft har i brev vedlagt kommunens høringsuttalelse kommet med kommentarer til MTA- og detaljplanen. Motvindkraft mener MTA-planen bør inneholde en beskrivelse av hvordan brann og sikkerhet skal ivaretas i anleggs- og driftsperioden, og viser til vilkår om MTA (nr. 15) i anleggskonsesjonen. Videre vises det til vilkår 24 i anleggskonsesjonen og at MTA-planen mangler en vurdering av planområdets lynintensitet og hvordan vindkraftverket er beskyttet mot lynskader. Dette mener de bør sees i sammenheng med punktet over.

Motvindkraft mener det må stå i MTA-planen at det skal benyttes hinderbelysning som aktiveres av luftfartøy/ passiv lysmerking. Motvindkraft reagerer på Forsvaret sine krav til merking av turbiner ref. MTA kapittel 8.4 og mener dette vil føre til en enorm lysforurensing. Motvindkraft har fått bekreftelse fra kommunen at tiltakshaver har inngått avtale med kommunen om at det skal benyttes *hinderlys som aktiveres av luftfartøy til merking av turbiner iht forskrift om rapportering, registrering og merking av luftfartshinder*. Det vises også til konsesjonsvilkår 19 hvor det står at «NVE kan kreve tredjeparts verifikasjon av Forsvarets krav».

Motvindkraft påpeker at MTA-planen ikke har omtalt temaet synkrone bevegelser av vindturbinene.

Motvindkraft mener temakartene for støy er lite lesbare pga. for liten målestokk. De vil vite hvor mange hus som ligger innenfor grønn sone og hvor mange personer som bor her. De stiller seg også spørrende til om utfallet i støyberegningen hadde vært annerledes hvis annen metode for støyberegning ble brukt, eks Nord 2000 som konsulenten har valgt å ikke bruke. For at temaet skal være maksimalt utredet mener Motvindkraft at det må lages nye detaljerte støysonekart med de beregninger som er gjort sammen med kompletterende beregninger etter Nord 2000.

Motvindkraft viser også til biolog Spikkeland sin kommentar til planene angående biologisk mangfold i og rundt planområdene. Spikkeland mener det mangler en grundig og helhetlig undersøkelse av det biologiske mangfoldet i området. Spikkeland fremhever et spesielt verdifullt område/dalsøkk ca. 200 meter sørøst for toppen av Joarknatten, og ber tiltakshaver unngå at veitraséen kommer i konflikt med dette området.

Motvindkraft mener faren for tungmetaller i drikkevannet bør utredes grundigere ref. kapittel om drikkevann i MTA, punkt 7.1.1 om aktuelle utfordringer.

Motvindkraft ønsker en mer detaljert beskrivelse av hva som skal gjøres av endringer i Ørje transformatorstasjon, og påpeker at dersom det kommer en egen detaljplan for dette tiltaket må kommunen og naboer bli hørt.

Marker orienteringslag skriver i brev av 23.10.2017 at de per dags dato ikke har inngått noen avtale med utbygger om avbøtende tiltak. Orienteringslaget ber om at vilkåret i anleggskonsesjonen oppfylles før anleggsstart.

